

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: BOURNONVILLE.

Citation: Heiberg, Johanne Luise: "BOURNONVILLE.", i *1. Del : 1812-42*, udg. af AAGE FRIIS ; ELISABETH HUDE ; ROBERT NEIENDAM ; JUST RAHBEK , 1944, s. 107. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibfr05val-shoot-idm139983404256240/facsimile.pdf> (tilgået 17. september 2021)

Anvendt udgave: 1. Del : 1812-42

giver Øieblikke i vort Liv, hvor vi med dyb Skamfuldhed maa erkjende, at vi have været utro mod vort eget høiere Jeg, utro mod det Ideal, der hviler paa Bunden af vor Sjæl, og som nu raaber til os: „Hvor kunde du? hvor kunde du saaledes forglemme dig?“ Hvilken ond Mægt gjorde, at jeg i dette Øieblik kunde glemme, hvilken Mand der for kort Tid siden havde tilbød mig sin Haand, og som slet længe havde givet mig saa store Prøver paa, i hvilken Grad han var gaar og fremdeles gik op i mit hele Væsen, og i hvis blotte Narvarelse jeg jo havde følt mig stillet høit over det Maa, hvortil mine dristigste Ønsker hagede. Var jeg nu bleven ligesom den Mand, der havde fundet en kostbar Skat af ædle Perler paa sin Vei, og som solgte disse for Kampesten, hvorpaa han skæbte sig Ijdel? Ak, skamme maatte jeg mig, og skamme mig gjorde jeg, og saa ofte jeg satte min edle Vens lille Gave paa min Finger, følte jeg en stikkende Smerie i mit Bryst, og aller og aller født der en Stenme fra mit Indre: „Hvor kunde du? hvor kunde du?“ — Og dog, maaske var det en Nødvendighed for min letsindige og overmodige Sjæl, at den maatte gjenmødes den Skursild, jeg nu selv havde beredt mig, for at jeg med hele min Sjæls Kraft kunde gribe, forstaa og vurdere den høiere Tilværelse, som fulgte ovenpaa min Fornedelse i Øieblikket. Vi mødes ofte af en usigelig Kjærlighed!

BOURNONVILLE.

26

Solodanser Bournonville var efter et flersaarit Ophold i Paris vendt tilbage til sit Fædreland. Han optraadte først som Gæst og blev siden engageret paa fordelagtige Vilkaar med Forpligtelse til at sette Balletter i Scene. Med ham kom der nyt Liv i Balletpersonalet. Han besad et eget Talent til at benytte de faa Krafter, der endnu fandtes ved Balletten, og den døde, næsten forgjævede Dansekunst blev atter indsat i sine Rettigheder. Den første Ballet, han satte i Scene, var den yndige franske Composition „Sovngjængersken“. Den gave gamle Galestiske Pantomime blev her afløst af et naturligt og sjælfødt Minespil og Dans, og den gjorde fornøielig Furore hos vort Publikum. Aldrig kan jeg glemme det Indtryk, som denne Forestilling gjorde paa mig. Min gamle Skolekammerat, Andrea, udførte Sovngjængersken med en Ynde, Uskyld og Inderlighed, som var aldeles bedaaende. Men især hævde mig Bournonville ved sin fulde Dans og sit forunderligt gripende Minespil. Det Sted i sidste Akt, hvor han bedrovet og nedsunken i Tanker pludselig ser op paa Tilhørdere til sit — nu opgivne — Bryllup og brister i Graad, hører til det Skjønneste og mest Gripende jeg har set af Mimik paa vor Scene. Jeg har en medfødt Sans for Formskjønhed, og det Plastiske har altid

læst en stor Tillokkelse for mig. Hjertet hoppede i Livet paa mig ved disse
 Fremstillinger, og jeg sukede over min Borgang fra Balletten, da det nu
 var mig forbudt at tage Del i disse Præstationer. At blive hjemme en Aften,
 naar der blev givet en Ballet, var mig næsten en Umulighed; og jeg blev
 ofte drillet derfor af Madam Wexsehall, der ikke ret kunde gaa ind paa min
 Eentoussæne. Bournonville, for hvem jeg udtalte min Heerlykkelse, sagde,
 at hun med Bedrøvelse havde hørt i Paris, at jeg havde forladt Balletten i et
 Øieblik, hvor der netop havde været saa meget for mig at udrette ved den.
 „Åh!“ udbrod jeg, „Gid jeg endnu kunde gaa tilbage!“ De fleste Skuespil-
 lere, men især Nielsen, vare ligefrem forbitrede over den Lykke, som Bour-
 nonville gjorde hos Publikum. Han var udsømmelig i at haane den hele
 Genre, og mangen en spydig Bemærkning maatte jeg taste, fordi jeg af alle
 Eentoussæterne maaske var den mest eentoussæstiske. Balletten er ingenlunde,
 som en Del antage, kun en Øienforlystelse, den er tverimod af stor Nytte
 ved et Theater, hvor alle Genrer repræsenteres. Den udvikler Sansen for den
 rene Plastik hos alle de Yngre, de høre nu til Skuespillet eller Operaen; især
 i denne sidste kan Sansen for det Plastiske ikke undværes, thi det plastiske
 Talent træder ofte her i Stedet for det dramatiske. Hvor mange Operasangere
 eller sangerinder havde ikke i Publikum faaet Ord for Skuespilfortænt ved
 20 Siden af deres Sang, blot fordi de formaaned at ledsage Sangen med plastisk
 skjønne Bevægelser. Men disse maa løves, man indoves i en Kunstskole, og
 hvor der ingen Ballet findes, der findes heller ingen Skole i den Retning, og
 dog maa Øiet have Leilighed til ofte at se Plastik for at kunne tilegne sig
 den. Den theatraliske Kunst er sammensat af mange Elementer, og Plastiken
 25 hører til en af de vigtigste. En stor Forvirring råber sig ofte i de Udtalelser,
 man hører med Hensyn til Plastiken. Mange tro, at den kun bestaar i at sætte
 sig i theatraliske Stillinger, og hvad skulle vi med dem i Skuespillet, det er
 jo alt Affectation og Uret, siger man. Men heri feiler man saare. Plastiken
 kan og skal gjøre sig gjældende i Alt, i Gaaen, i de tilhørende ubetyde-
 lige Bevægelser, i Haandens og Armens Udtrækning, i Kroppens almindelige
 30 Bøininger, i en Hilsen, i at sætte og reise sig, i et hurtigt Løb over Scen-
 nen, i en Indtrædelse og i en Borgang; Alt dette hviler derpaa, at man har
 Legemet i sin Magt, men dette kan kun opnaas correct igjennem Danssko-
 lens plastiske Regler. Ved Fremstillingen skal naturligvis ikke Skolen be-
 mærkes, men Kunstneren maa have Reglerne inde, ligesom man har lært at
 35 stave, forinden man lærte at læse. Nu gives der Enkelte, som have en nød-
 født Erne for det Plastiske, og disse kunne da til Nød undvære Skolen, men
 da disses Tal altid vil være saare ringe, er en Balletskole ved et Theater
 uundværlig.
 40 Til Frederik den Sjettes Gemalinde, Dronning Maries Fødselsdag skulde

der som sædvanligt gives en Festforestilling. Man sømmede Heiberg om at skrive et Stykke til denne Leilighed, og han skrev sit Uystespil „Prinsesse Isabella“. Hovedrollen, Prinsessen, var skrevet for mig.

Bournoville, hans Dans og Balletter vare altsaa i høi Grad i Mode saa vel hos Publikum som hos Hoffet. En Festforestilling uden ham og hans 5
 Dans kunde man næsten ikke tænke sig, og den vilde især have mishaget Hoffet. Nu var Bournoville i den senere Tid jævnligt optraadt ved Aftenunderholdninger og Sommerkueuspil som Sanger og Skuespiller og havde vundet Bifald heri. Da faldt det Heiberg ind, at man måske kunde motivere 10
 Dansen i Stykket, der ellers ofte kommer til at staa saa isoleret, ved at indrette en af Rollerne saaledes, at hans Dans kom naturligt og uden at faa Skin af Noget, som var indlagt. Han gjorde Bournoville bekendt med sin Plan, og denne var villig til at udføre Rollen med dens Text, Sang og Dans. Skue- 15
 spilpersonalet med Nielsen i Spidsen kom nu i det heftigste Optrær. Man sagde atter her, at Balletterne vare en Forberet for Sagen, at Theatret gik tilgrunde ved dem, at det var en uværdig Kæst o. s. v. Da det nu rygtedes blandt Skuespillerne, at Heiberg agtede at sætte Balletmestrene talende ind i et Skuespil, blev der kaldt til Vaaben, Alarntrommen gik, og en formelig 20
 Revolution brød ud i Lys Lu. Nielsen, der siden den norske Reise var kommen mere og mere i Madam Wexschalls Gunst (en Gunst jeg ofte saa paa med Ængstelse og Betrøvelse, da den forekom mig at antage en fortrelligende Character), kom nu hyppigere i hendes Hus end nogensinde før. I den sidste 25
 Tid mærkede jeg vel, at noget Usædvanligt var i Gjære, thi flere Gange om Dagen kom han og gik og kom atter, og hver Gang blev Madam W. kaldt ind i et Sidekabinet; man læste Noget høit, der blev talt frem og tilbage, og jeg mærkede tydeligt, at Gemytterne vare forbitrede og opbrandede. Endelig fik jeg som Alle at vide, hvad det gjaldt om; Sagen var hverken mere eller mindre end et Klageskrift til Frederik den Sjette over, at Heiberg vovede at 30
 sætte en Danser ind i et Skuespil, hvorved den høie og edle Skuespilkunsten blev krænket og vanhelliget. Det var en Formælselse mod hele Standen, mente man, som denne ikke vilde og ikke kunde taale; man bad derfor om Retfærdighed hos Kongen. Og nu fulgte en Mængde Underskrifter, mellem hvilke ogsaa Madam Wexschalls fandtes. Frederik den Sjette, der underhaanden var bleven forberedt paa, at et saadant Klageskrift vilde indkomme, kaldte 35
 Heiberg til sig. Kongen spurgte ham, hvad han mente herved var at gjøre. Heiberg svarede, at Kongen selv vidste, hvor kort Tid der var ham givet til dette Arbejde, at Stykket nu var færdigt, og at det var ham en Umulighed at gjøre nogen Forandring heri, da Rollen, som Bournoville skulde udføre, var indvævet i hele Færgen, og at det aldrig var faldet ham ind, at der, naar han havde Bournovilles og Directionens Samtykke, kunde reise sig mindste 40

Ansød paa dette Punkt; det Hele forekom ham saa letterligt, at han ikke kunde tro, denne overlede Plan vilde komme til Udførelse. „Ja, ja, nu faa vi se,“ svarede Kongen, „men De væd, det er et vanskeligt Folkelørd.“ Heiberg gik, og faa Dage efter hørte han, at Klagedriftet virkelig var indleveret. Heiberg fortalte mig nogen Tid efter, at Noget af det Første, Kongen havde spurgt om, var: „Veed De, om Jomfru Pätgen har været med at underskrive?“ Heiberg svarede, at han ikke vidste det, men at han ikke troede det. „Det glæder mig,“ sagde Kongen.

Der blev nu snakket frem og tilbage, medens Skuespilpersonalet i Lidenskab bølgede uroligt om som et stormfuldt Hav, og man ventede paa Kongens Beslutning, som om det gjaldt Liv eller Dod. Frederik den Sjette, som holdt meget af i Alt at gaa en Middelvei, besluttede endelig, at alle Replikkerne skulde udelades af Bournovilles Rolle, hvorimod han skulde have Lov til at synge og naturligvis danse. Enhver kan begribe, hvilken Virkning det maatte gjøre i et fint sammensat Intrigestykke at slette en vigtig Persons Replikker ud helt igjennem et Stykke, og hvor akavet nu den ved Replikkerne motiverede Sang og Dans maatte komme. Til alle disse Demonstrationer havde Skuespillerne nu benyttet den knappe Tid, i Stedet for at instudere deres store og vanskelige Roller. Nielsen, der altid havde været berømt for ikke at kunne sine Roller, og i hvis Haand Hovedrollen, Fernando, var betroet, kunde bogstaveligt kun en Del af første Akt, og Stykket havde tre. Ved alle disse Intriger og Spektakler kom Stykket frem paa den ubeldigste og sørgeligste Maade og meget uværdigt for den Kunst, som alle Vedkommende havde en saa stor Begeistring for, at de ikke vilde tillade et udmærket Talent at optræde i deres Midte, blot fordi hans Kunst hørte til en anden Art end deres. En Del Aar efter dets Udbrud af Foragt for Balletten og Balletmesteren optraadte Madam Wexscløll som Nielsens Kone i en Hovedrolle i en af Bournovilles Balletter. Ja, man har ofte Leilighed i Theaterverdenen til at udbryde med Heibergs Vægelsindefulde: „Ja, det var den Gang.“ „Prindsesse Isabella“ er forøvrigt et af de Arbejder, Heiberg selv altid har sat stor Pris paa. Det gjorde naturligvis ingen Lykke i den forvanskede Skabelon, hvori det hin Aften præsenterede sig.

Heiberg var tilfreds med sin Udførelse af Prinsesse Isabellas Rolle om af personlig Godhed eller med Rette, skal jeg lade være usagt. I Stykket giver Prinsessen i en af Akterne en Hofkur i hele Hofets Nærverelse, og Heiberg fortalte mig, at en af Directeurerne, Manthey, der i den Tid beklædte et høit Hofembede, havde sagt til ham: „Hvor kan dog Jomfru Pätgen have set en saadan Kur, siden hun formaar at vise sig derved som en virkelig kongelig Person?“

Heiberg havde lige stien sin Ankomst fra Kiel til Kjøbenhavn betragtet

sig som en af Madam Wexschalls mest hengivne Venner og kom bestandigt i hendes Hus, ligesom hun ofte besøgte ham og hans Moder. Det smertede ham derfor, at hun vilde lade sig bruge som Redskab i Nielsens Haand til at fortsættelig en hende hengivne Gængsven ved at give sit Navn til en Klageskrift over ham til Kongen, uden med et Ord at have talt til ham angaaende denne Sag, hvilket han syntes, at deres venkædelige Forhold havde gjort til Pligt for hende. Fra dette Theatersprog imod ham forandredes det Venkædelighedsforhold, han indtil da havde staaet i til hende, saa at han ikke oftere kom i hendes Hus. Det smertede ham; thi han havde virkelig været en sand Hengivenhed og Beundring for hende; dog omtalte han hende aldrig for mig paa nogen fornørmende Maade, hvilket jeg heller ikke godt vilde have taalt. thi jeg havde en uforandret Godhed for hende og var for ung og uerfaren til at kunne dømme de Ældre i denne Sag. Kun een Gang ytrede han: „Det er mærkeligt, at Madam Wexschall nu lader sig anføre af Nielsen, hvem hun ofte tidligere har ytret sig saa ufordelagtigt om og havt et saa klart Syn paa: og hvad han søger, da fik han jo Krampe ved en af Prøverne paa „Kong Salomon og Jørgen Hattumager“, fordi hun og ikke Madam Andersen skulde udføre Louise Rolles, uagtet jeg gjorde ham begribeligt, at Sangen i Rollen jo gjorde det til en Umulighed.“ Latterligt er det at tænke paa, at Nielsen i sin Tid var en saa decideret Modstander af Madam W., at man paa Theatret kjender de mest comiske Historier om hans Had til hende. Denne Mand kjendte egentlig kun to Følger: Had og Kjærlighed — Alt, hvad der isaer betragtet, led til at være ham fremmed.

MIT TREDJE HJEM.

I det Wexschallske Hus var Himlen ikke saa lys og klar som tidligere. Nielsen kom hyppigere og hyppigere, han saae bestandigt skjævt til mig, og jeg gjengjældte det med Ligegyldighed. Trykket af min Forlovelse hvilede tungt paa mig og havde berøvet mig min tidligere Munterhed. Ogsaa Madam Wexschall forekom mig forandret — ikke mod mig, vi havde det altid kjærligt og godt sammen —, men det forekom mig ellers mod alle Andre paa Nielsen nær. Vore mange Gængsvenner bleve hende med Et ligegyldige, og naar jeg om Aftenen glædede mig til deres Komme, sagde hun lidt: „Jeg vilde ønske, at her slet Ingen kom.“ Hun sad nu om Aftenen, naar hun ikke spillede paa Theatret, og lagde Patience, en Beskjæftigelse, hun kunde sidde ved flere Timer ad Gangen, hvilket kjedede mig umiddeligt, da hun ikke kunde tale under denne Leg. Kom der Nogen, blev hun ganske fortrædelig over at blive afbrudt i dette sit Spil og greb til den Udvei at spørge den